

A nyelvészeti tanegységek tematikája

Bevezetés a nyelvtudományba (koll)

Általános kurzusként az előadás célja az, hogy betekintést nyújtson a nyelvészeti gondolkodásba és a nyelvtudomány tanulmányozásába, alapot kínálva a specifikus nyelvészeti stúdiumok számára. A kurzus az elméleti nyelvészet szemszögéből jellemzi a nyelvészet alapvető területeinek (fonetika, fonológia, morfológia, szintaxis, szemantika, pragmatika) sajátosságait, meghatározza összefüggéseit és kutatásának néhány főbb kérdését. A tárgyalási keretben szerepet kap a nyelvek általános tulajdonságainak a megismerése az Univerzális Grammatika elmélete alapján.

Kötelező irodalom:

Kertész A.: Nyelvészet és tudományelmélet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2001.

Kiefer F.–É. Kiss K.–Siptár P. (szerk.): Új magyar nyelvtan. Osiris, Budapest, 2001.

Pléh Cs.: Bevezetés a megismeréstudományba. Typotex, Budapest, 2003.

Telegdi Zs.: Bevezetés az általános nyelvészetbe. Tankönyvkiadó, Budapest, 1986

Bevezetés a kommunikációelméletbe (koll)

A tantárgy a kommunikációelmélet egyes részterületeire vetítve mutatja be a kommunikáció kutatásának főbb módszereit és eredményeit.

Kötelező irodalom:

Horányi Özséb (szerk.): Kommunikáció 1–2. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1978.

Kapitány Ágnes–Kapitány Gábor (szerk.): „Jelbeszéd az életünk”. A szimbolizáció története és kutatásának módszerei. Budapest: Osiris-Századvég, 1995.

Kárpáti Eszter (szerk.): Szöveggyűjtemény a szemiotika tanulmányozásához. Budapest: Aula, 2003.

Kondor Zsuzsanna–Fábrí György (szerk.): Az információs társadalom és a kommunikációtechnológia elméletei és kulcsfogalmai. Budapest: Századvég, 2003.

Nyíri J. Kristóf–Szécsi Gábor (szerk.): Szóbeliség és írásbeliség. A kommunikációs technológiák története Homérosztól Heideggerig. Budapest: Áron, 1998.

Nyelvészeti filológiai szem. (gyak.)

A kurzus célja, hogy a hallgatókat segítse a nyelvészeti szakirodalom értő olvasásában és felhasználásában, mely képessé teheti őket a nyelvtudomány

köréből származó információk, problémák, új jelenségek kritikus feldolgozására, illetve ennek szóban vagy írásban történő prezentálására.

A tantárgy megismerteti a legfontosabb nyelvészeti ismeretszerzési forrástípusokkal: szótártípusok, nyelvemléktárak, nyelvtanok, kézikönyvek, egyéb adattárak (névtárak, nyelvatlások), folyóiratok, periodikák. Bibliográfiák, hivatkozási rendszerek, keresési technikák. Számítástechnikai segédeszközök. Adatgyűjtési módszerek. Nyelvészeti dolgozatok szerkesztése.

Kötelező irodalom:

H. Bottyánfy Éva–Horváth Mária–D. Máta Mária, Bevezetés az egyetemi nyelvészeti tanulmányokba. Bp., 1989.

Ajánlott irodalom:

Bárczi Géza–Benkő Loránd–Berrár Jolán, A magyar nyelv története. Bp., 1967. 581–92.

Gyurgyák János, Szerkesztők és szerzők kézikönyve. Bp., 2003.

Kiss Lajos, Nyelvtörténeti szótáraink típusai: MNy. 90 (1994): 400–11.

Kommunikációs készségfejlesztő gyakorlatok (gyak.)

A tantárgy célja: a hallgatók kommunikációs készségének fejlesztése, a meggyőző érvelés technikájának gyakorlati elsajátíttatása, illetőleg elmélyítése szóban és írásban egyaránt.

A tantárgy tárgya: A hallgatók a kommunikáció elméletének rövid áttekintése után gyakorlatok útján sajátítják el a kommunikációs technikákat, mely képessé teszi őket egy adott problémakör önálló értékelésre, vélemény megfogalmazására és alternatív megoldások felvetésére, vitatkozásra. Az emberi kommunikáció fajtái, tényezői, funkciói. A testbeszéd, prezentációs készségek és technikák.

Kötelező irodalom:

Bańczerowski Janusz: A nyelv és a nyelvi kommunikáció alapkérdései. Bp. 2000.

Pléh Csaba–Siklaci István–Terestyéni Tamás (szerk.), Nyelv–kommunikáció–cselekvés. Bp., 1997. 265–330, 380–501.

Zentai István 1998. A meggyőzés útjai. A mindennapi élet meggyőzés-pszichológiája. [h. n.]: TYPOTEX Kiadó.

Zentai István 1999. A meggyőzés csapdái. Informális hibák és visszaélések a mindennapi meggyőzésben. [h. n.]: TYPOTEX Kiadó.

Ajánlott irodalom:

Pléh Csaba–Siklaci István–Terestyéni Tamás (szerk.), Nyelv–kommunikáció–cselekvés. Bp., 1997.

Em Griffin, Bevezetés a kommunikációelméletbe. Bp., 2001.

A leíró nyelvészet alapjai (koll)

A nyelv mint a tudományos vizsgálódás tárgya. A nyelvtudomány helye a tudományok rendszerében és a tudományos megismerésben. Kommunikáció és

nyelv, kommunikációelmélet és nyelvészet. Pragmatika és nyelvészet, a beszédaktus-elmélet. A nyelv mint jelrendszer: szemiotika és nyelvészet. Nyelv és társadalom, a szociolingvisztika főbb kérdései. Egyén és nyelv, pszicho- és neurolingvisztika. A kognitív tudományok és a nyelvészet. Az alkalmazott nyelvtudomány fontosabb területei. A rendszernyelvészet helye a nyelvtudomány egészében. A leíró nyelvészet irányzatai az újabb kori nyelvtudomány történetében. Nyelvreírás modellek a modern nyelvészetben. A nyelvi részrendszerek és a rendszernyelvészet belső struktúrája. A nyelvi rendszer alapegységei és a nyelvreírás alapfogalmai.

Kötelező irodalom:

Fodor István, Mire jó a nyelvtudomány? Nyelv és élet. Második, átdolgozott, bővített kiadás. Bp., 2001. 42–242.

Kenesei István: A nyelv és a nyelvek.

Keszler Borbála (szerk.), Magyar grammatika. Bp., 2000. 23–34.

Ajánlott irodalom:

Crystal, David, A nyelv enciklopédiája. Bp., 1998. 11–162, 275–358.

Deme László, A beszéd és a nyelv. 2. kiadás. Bp., 1978.

Telegdi Zsigmond, Bevezetés az általános nyelvészetbe. Bp., 1977.

Nyelvpolitika (koll)

A tantárgy a nyelvpolitika fogalmát a legszélesebb értelemben használja. Célja, hogy bemutassa a nyelvek kölcsönhatásának nem nyelvrendszer-tani vonatkozásait, társadalmi háttérét és feltételeit. A tárgy tematikája a magyar nyelvészeti oktatás mellett figyelembe veszi a kommunikáció szakos képzés igényeit is.

A nyelvek sokfélesége és hasonlósága tipológiai és genetikai szempontból. Nyelv — nép — nemzet. Anyanyelv és idegen nyelv. Nyelv és nyelvjárás. Élő és holt nyelvek, természetes és mesterséges nyelvek. A nyelvek egyenrangúsága. Nemzetközi nyelvek, világnyelvek. Nyelv és politika. Nyelv és globalizáció. Nyelv és írásbeliség. Nyelv és kultúra.

Európa nyelvi képe nyelvpolitikai szempontból. Nyelvi jogok, államnyelv, kisebbségi nyelvhasználat. Nyelvismeret és oktatás. Az Európai Unió nyelvi helyzete. A magyar nyelvközösség: magyar anyanyelvűek, magyarul beszélők, nyelvismeret Magyarországon, a Kárpát-medencében és azon kívül.

Kötelező irodalom:

Crystal, David, A nyelv enciklopédiája. Bp., 1998. 359–470.

De Swaan, Abram, A nyelvek társadalma. A globális nyelvrendszer. Typotex, 2004. 11–70, 157–205.

Kiss Jenő, Társadalom és nyelvhasználat. Bp., 1995. 150–94, 241–67.

Sándor Klára (szerk.), Nyelv, nyelvi jogok, oktatás. Szeged, 2001. 111–52.

Ajánlott irodalom:

- Fernández-Armesto, Felipe, Európa népei. Corvina, 1995.
Fodor István, A világ nyelvei. Akadémiai Kiadó, 1999.
Péntek János–Benkő Attila, Nyelvi kapcsolatok, nyelvi dominanciák az erdélyi régióban. Kolozsvár, 2003.
Lanstyák István–Szabó Mihály Gizella, Magyar nyelvtervezés Szlovákiában. Tanulmányok és dokumentumok. Pozsony, 2002.
Szépe György–Darányi András (szerk.), Nyelv, hatalom, egyenlőség. Nyelvpolitikai írások. Corvina, 1999.

Magyar helyesírás (gyak.)

A tantárgy célja: a helyesírásunkra vonatkozó ismeretek elmélyítése és rendszerezése, helyesírási gyakorlat nyújtása.

A tantárgy tartalma: A magyar helyesírás történetének bemutatása. A magyar helyesírással kapcsolatos nyelvészeti viták ismertetése. A helyesírási szabályzat felépítése, használata. A magyar helyesírás alapelveinek és szabályainak tudatosítása és annak bemutatása, hogy az átfogó és elvont szabályok miképp alkalmazhatók a gyakorlatban.

Kötelező irodalom:

A magyar helyesírás szabályai. Bp., 1984.

Ajánlott irodalom:

- Hernádi Sándor: Helyesírási önképző. Bp. 1978.
Bozsik Gabriella–V. Raisz Rózsa (szerk.), Helyesírásunk elvi és gyakorlati kérdéseiből. Eger, 1996.
Deme László–Fábián Pál–Tóth Etelka (szerk.), Magyar helyesírási szótár. Bp., 1999.
Antalné Szabó Ágnes–Laczkó Krisztina, Helyesírásunk elmélete és gyakorlata. Bp., 1999.
Vörös Ferenc, Helyesírási tréningek. Győr, 1993.

Beszédtechnikai gyakorlat (gyak.)

A tantárgy célja: elméleti alapozással, de ugyanakkor gyakorlatokkal készítsen fel a magyar köznyelv igényes, normatív használatára.

A tantárgy tárgya: A beszéd szervek felépítése, élettani és fonációs működése. A normatív, a tájnyelvi és a beszédhibák kiejtés. A légzés, hangadás és hangformálás gyakorlati kérdései; a normatív rögzülés elősegítése, a hibák felismerése és kijavítása. A magyar beszéd szegmentális és szupraszegmentális sajátosságai.

Kötelező irodalom:

Hernádi Sándor, Beszédművelés. Bp., 1985.

Ajánlott irodalom:

- Fischer Sándor, A beszéd művészete. Bp., 1966.
Frint Tibor–Surján László (szerk.), A hangképzés zavarai, beszédzavarok. Foniátria. Bp., 1982.
Hernádi Sándor, Újfajta beszédművelő gyakorlatok. Bp., 1995.
Montágh Imre, Nyelvművesség. Bp., 1989.
Sugárné Kádár Jolán (szerk.), Beszéd és kommunikáció. Bp., 1985.

A történeti nyelvészet alapjai (koll)

A tantárgy célja a magyar nyelv történetéről való nyelvészeti gondolkodás alapvető fogalmainak bemutatása, különösképpen a magyar nyelvtörténet fő korszakainak, ill. forrástípusainak vonatkozásában.

A tantárgy témakörei. A nyelvek történetének külső tényezői a nyelvi változások szempontjából: nyelv és gondolkodás, nyelv és kommunikáció, nyelv és társadalom. A nyelv és a beszéd kapcsolata, kölcsönhatása. A nyelvi változások általános jellemzése, a változások rendszerszerűsége: szinkronia és diakronia összefüggései. A nyelvi változások alapjai, indítékai. A magyar nyelv történetének periodizációs lehetőségei. A magyar nyelvtörténet legfontosabb forrástípusai: közvetett és közvetlen források. A nyelvek kölcsönhatása és a nyelvi változás.

Kötelező irodalom:

- Bárczi Géza–Benkő Loránd–Berrár Jolán, A magyar nyelv története. Bp., 1967. 5–95.
Benkő Loránd, A történeti nyelvtudomány alapjai. Bp., 1988. 119–257.
Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.), Magyar nyelvtörténet. Bp., 2004. 13–68.

Ajánlott irodalom:

- Bárczi Géza, A magyar nyelv életrajza. Bp., 1963.
Benkő Loránd, A történeti nyelvtudomány alapjai. Bp., 1988.
Bynon, Theodora, Történeti nyelvészet. Bp., 1997. 27–158, 184–200, 237–52.
Cser István, A történeti nyelvészet alapvonalai. Piliscsaba, 2000. 7–45.
Kovács László–Veszprémy László (szerk.), Honfoglalás és nyelvészet. Bp., 1997. 11–19, 25–43, 163–77.
Molnár József–Simon Györgyi (szerk.), Magyar nyelvemlékek. Bp., 1976.

Szociolingvisztikai alapismeretek (koll)

Az óra célja, hogy a hallgatókat megismertesse azzal a nyelvszemlélettel, amely vizsgálódásaiban, nyelvreírásában és elméletalkotásában a nyelv társas funkcióiból indul ki. A hallgatók megismerkedhetnek a társasnyelvészet és a rendszernyelvészet közötti szemléleti–nyelvfilozófiai különbségekkel; a társasnyelvészet módszertani alapkövetelményeivel; a nyelv társas funkciójából következő alaptulajdonságokkal (identitás- és szerepjelzés, heterogenitás, kettős

beágyazottság); a nyelv mint dinamikus rendszer változásának jellemzőivel és általános mechanizmusával; a nyelvi szocializáció és a nyelvhasználatra vonatkozó értékítéletek társas és társadalmi következményeivel.

Kötelező irodalom:

Sándor Klára, Szociolingvisztikai alapismeretek. In: Sándor Klára (szerk.), *Nyelv, nyelvi jogok, oktatás*. Szeged, 2001. 7–48 = In: Galgóczi László (szerk.), *Nyelvtan, nyelvhasználat, kommunikáció*. Szeged, 1999. 133–171.

Wardhaugh, Ronald, *Szociolingvisztika*. Bp., 1995.

Ajánlott irodalom:

Pap Mária és Szépe György (vál.), *Társadalom és nyelv (Szociolingvisztikai írások)*. Bp., 1975.

Sándor Klára, *Amiért a szinkrón elemzés foszladozik*. In: Sándor Klára (szerk.) *Nyelvi változó — nyelvi változás*. Szeged, 1998. 57–84.

Sándor Klára, *A nyelv „gyenge pontjai”*. In: Károly László és Kincses Nagy Éva (szerk.), *Néptörténet — nyelvtörténet*. Szeged, 2001. 119–135.

Trudgill, Peter, *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. Szeged, 1997

Szociolingvisztikai gyakorlat (gyak.)

A tantárgy célja egyes nyelvi jelenségek gyakorlati bemutatása és feldolgozása a szociolingvisztikai kutatómunka módszereinek bemutatásával. A kiválasztott központi témának megfelelően a tanegység tematikája félévenként változik: a belső nyelvváltozatok rendszerezésére vonatkozó kísérletek; egy beszélőközösség nyelvhasználatának vizsgálata; nyelvpolitikai, nyelvtervezési kérdések; nyelvi változás, nyelvi változók a mai magyar nyelvben; nyelvelsajátítás, nyelvi szocializáció; nyelv és kultúra. A tárgyhoz a tanár által meghatározott témakörből önálló gyűjtőmunka és feldolgozás is kapcsolódik.

Kötelező irodalom:

Sándor Klára (szerk.), *Nyelv, nyelvi jogok, oktatás*. Szeged, 2001.

Ajánlott irodalom:

Cseh-Szombathy László–Ferge Zsuzsa, *A szociológiai felvétel módszerei*. Bp., 1975.

Kontra Miklós (szerk.), *Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon*. Bp., 2003.

Réger Zita, *Utak a nyelvhez*. Bp., 1990.

Sándor Klára, Pléh Csaba és Juliet Langman, *Egy magyarországi ügynökvizsgálat tanulságai*. *Valóság* 1998/8, 29–40.

Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.), *Nyelvi tervezés*. Bp., 1998.

Leíró magyar hangtan (koll)

A szegmentális fonetika irányai a beszédlánc egyes szakaszainak megfelelően: kortikális, artikulációs, akusztikai, auditorikus, percepciós fonetika. A beszélszervek biológiai és fonációs működése, a magyar beszédhangok képzésének módjai. A magyar magánhangzók és mássalhangzók fonetikai és fonológiai rendszere. A hangok rokonsági rendszere. Hangkapcsolódások a beszédláncban, a magánhangzó- és a mássalhangzótvények a magyarban. A fonéma mivolta; elterjedtebb fonémafelfogások. A megkülönböztető jegyek és viszonyuk a képzési jegyekhez.

Kötelező irodalom:

Gósy Mária, Fonetika, a beszéd tudománya. Bp., 2004.

Ajánlott irodalom:

Bolla Kálmán, Magyar fonetikai atlasz. Bp., 1995.

Deme László, A hang négy tulajdonságának fonológiai felhasználásához. In: Magyar hangtani dolgozatok. Szerk. Benkő Loránd. (NytudÉrt. 17. sz.) Bp., 1958. 134–54.

Kassai Ilona, Fonetika. Bp., 1998.

Szilágyi N. Sándor, Világunk, a nyelv. Bp., 2000. 11–73.

Telegdi Zsigmond, Fonetika. Fonológia. In: Bevezetés az általános nyelvészetbe. Bp. 129–139.

Leíró és történeti alaktan 1. (koll)

A morfémák fogalma és fajtái, a megkülönböztetésükre vonatkozó elméletek. A morfémák funkciói. A morfémák kapcsolódásának szabályai. A morfémák főbb típusainak történeti változásai (tő, képző, jel, rag).

A mai magyar névszórendszer és kialakulása. A névszójelek története: többesjelek, a birtokos személyjelezés sajátosságai, a mellénevekhez kapcsolódó jelek. Névszóragozás a mai magyar nyelvben: a magyar esetrendszer leírásának problémái. Névszóragozásunk fejlődésének főbb vonalai: ősi, primer esetragok és továbbélésük formái, agglutinációval keletkezett ragjaink. Az egyes esetragok története.

A magyar igealak szintetikus jellege, morfológiai és jelentésszerkezete. A mai igerendszer és kialakulása. Az igefajták és az igeragozás összefüggése. Az igemódok és kifejezőeszközök. A módjelek története az alapnyelvben, az ősmagyar és az ómagyar korban, ill. újabb kori módosulásai: alaktani és funkcionális változások. A magyar igeidőrendszer átalakulása: gazdagodás és szegényedés. Az általános és a határozott ragozás, az ikés igék mint a magyar nyelv belső fejleményei. Igei személyragjaink rendszere, valamint története, kialakulásuk jellegzetes módjai.

Kötelező irodalom:

Bárczi Géza–Benkő Loránd–Berrár Jolán, A magyar nyelv története. Bp., 1967. 400–25.

- Benkő Loránd, Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegelemékei. Bp., 1980. 122–78, 190–257.
- É. Kiss Katalin–Kiefer Ferenc–Siptár Péter, Új magyar nyelvtan. Bp., 1998. 187–222.
- Keszler Borbála (szerk.), Magyar grammatika. Bp., 2000. 35–63, 95–126, 175–208.
- Kiefer Ferenc (szerk.), Strukturális magyar nyelvtan. 3. Morfológia. Bp., 2000. 23–72, 569–618.
- Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.) Magyar nyelvtörténet. Bp., 2003. 129–72, 352–72, 610–18, 719–24, 800–3.
- Ajánlott irodalom:*
- Benkő Loránd (főszerk.), A magyar nyelv történeti nyelvtana. Bp., 1991–95. I, 41–59, 104–187, 259–318, II/1: 17–54, 120–267, 321–410.
- Benkő Loránd, Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegelemékei. Bp., 1980. 122–178.
- Kiefer Ferenc (szerk.), Strukturális magyar nyelvtan. 3. Morfológia. Bp., 2000.
- Papp Ferenc, A magyar főnév paradigmikus rendszere. Bp., 1975. 13–107.
- T. Somogyi Magda, Toldalékrendszerezésünk vitás kérdései. Tinta Könyvkiadó, 2000.

A magyar nyelv eredete (koll)

A tantárgy célja a magyar nyelv finnugor eredetének bizonyítása. A tantárgy tartalma a nyelvrokonság fogalmának tisztázása, a nyelvrokonság bizonyításának kritériumai. A genetikai és tipológiai rokonság bemutatása, azok összefüggéseinek megvilágítása. A rokonítás módszertani kérdései: a hangmegfelelési törvényszerűségek és a grammatikai egyezések áttekintése. A magyar nyelv tudománytalan rokonítási kísérleteinek bemutatása, azok cáfolata. A hasonlóság és a különbség kérdése a rokonítás módszerében. A hun, szkíta, török és japán rokonítási kísérletek áttekintése. A „délibábos nyelvrokonság” ideológiai háttere. A nyelvészet, a régészet, a néprajz, az antropológia és a genetikakutatás kapcsolata, a tudományterületek keveredésének veszélyei.

Kötelező olvasmányok:

- Csepregi Márta (szerk.): Finnugor kalauz. Panoráma, Bp, 1998.
- Nanovszky György (szerk.), Nyelvrokonság. Teleki Alapítvány, Bp, 2000.
- Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Balassi, Bp, 1998.
- Ajánlott olvasmányok:*
- Pusztay János: Az „ugor–török” háború után. Gondolat, Bp, 1977.
- Róna-Tas András: A nyelvrokonság. Gondolat, Bp, 1978.
- Domokos Péter (szerk.): Uralisztikai olvasókönyv. Tankönyvkiadó, Bp, 1981. 11–33.

Szintagma- és mondattan 1. (koll)

A tantárgy célja a szószerkezetek, az egyszerű mondatok és az összetett mondatok hagyományos és modern elméleti kérdéseinek ismertetése.

A tantárgy célja tárgya: A szószerkezettan: a szintagma általános jellemzői, tipológiája, elemzése.

A magyar mondastruktúra történeti változásának fő vonásai. Mondattani fogalmak értelmezésének változásai. A mondattani elemzés szempontjai. A mondat szerkezeti és szerkesztettségi típusai. A mondatrészek fogalma, funkciója, alaki sajátosságai. Az egyszerű és az összetett mondatok elemzése. Az egyszerű és az összetett mondat határesetek fajtái. A sajátos jelentéstartalmú mellékmondatok. A mondatátzövdés. A közbeékelődés. A mondatok logikai minősége.

Kötelező irodalom:

Keszler Borbála (szerk.), Magyar grammatika. Bp., 2000. 90–93, 135–139, 147–150, 219–220, 231, 234, 242–243, 347–554.

Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.), Magyar nyelvtörténet. Bp., 2004. 234–250, 251–267.

Rác Endre–Szathmári István, Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből. Bp., 1983. 7–21, 35–78.

Ajánlott irodalom:

Balogh Judit, A kötőszók néhány problémája. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 212, 1999. 305–311.

Keszler Borbála (szerk.), Újabb fejezetek a magyar leíró nyelvtan köréből. Bp., 1992. 24–88, 127–169, 197–218.

Kiefer Ferenc, A modalitás fogalmáról: NyK. 88, 1986: 3–37.

Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.), Magyar nyelvtörténet. Bp., 2004. 11–68.

Rác Endre (szerk.), Fejezetek a magyar leíró nyelvtan köréből. Bp., 1989. 57–88.

Rác Endre (szerk.), Fejezetek a magyar leíró nyelvtan köréből. Bp., 1989. 9–47, 91–282.

Rác Endre–Szathmári István, Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből. Bp., 1983.

Jelentéstan (koll)

A jel és jelentés. Jeltípusok. A nyelvi jelek jellemzői. A jelentéstan helye a nyelvtudományban. A jelentésfelfogás alakulása a magyar nyelvtudományban: a jelentés mint viszony; a jelentés mint funkciófogalom; a referenciális jelentés; a jelentés mint jelölési érték; a jelentés mint szabály; a komplex jelentés és annak aspektusai. Alak és jelentés. A jel és a jelentés változása. A szójelentés változásának rendszere. A tulajdonnév jelentése. A jelentéskutatás legújabb irányzatai: strukturális, a logikai és a kognitív szemantika, a mondatszemantika.

Kötelező irodalom:

- Hadrovics László, Magyar történeti jelentéstan. Rendszeres gyakorlati szókincsvizsgálat. Bp., 1992.
- J. Soltész Katalin, A tulajdonnév jelentése és funkciója. Bp., 1979.
- Károly Sándor, Általános és magyar jelentéstan. Bp., 1970.
- Kiefer Ferenc, Jelentéelmélet. Bp., (é. n.)
- Szende Tamás, A jelentés alapvonalai. Zsámbék, 1996.
- Ajánlott irodalom:*
- Bañcerowski Janusz, A jelentés értelmezési módjairól: Nyr. 119 (1996): 263–85.
- Bañcerowski Janusz, A nyelvi szemantika kutatásának egyes dilemmái: Nyr. 120 (1996): 432–40.
- Gombocz Zoltán, Jelentéstan és nyelvtörténet. Válogatott tanulmányok. Bp., 1997. 130–66.
- H. P. Grice, A társalgás logikája. In.: Nyelv — kommunikáció — cselekvés. Szerk.: Pléh Csaba–Siklaci István–Terestyéni Tamás. Bp., 2001. 213–228.
- John R. Searle, Közvetett beszédaktusok. In.: Nyelv — kommunikáció — cselekvés. Szerk.: Pléh Csaba–Siklaci István–Terestyéni Tamás. Bp., 2001. 62–82.
- Kiefer Ferenc, A jelentéskutatás újabb irányzatai: MNy. 85 (1989): 257–71.
- Martinkó András, A szó jelentése. Szeged, 2001.
- Pusztai Ferenc, Szójelentés-történet. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.), Magyar nyelvtörténet. Bp., 2003. 851–93.
- Zsilka János, A jelentés szerkezete. A jelentésmozgás egysége. Bp., 1975. 15–22.

Stilisztika (koll)

A tantágy célja: a stíluselméleti, stílustörténeti tudás megalapozása.

A tantágy tárgya: A stilisztika fogalma. A stilisztika összefüggése nyelv- és irodalomtudományi, sőt más érintkező diszciplínákkal. A funkcionális stilisztika stílusértelmezése, szemlélete, tárgyköre. A stílusfogalom alakulása. A funkcionális stílusfelfogás elméleti háttere. A stílussteremtő és -meghatározó tényezők. A stílus hírértéke. A stílusesszók szintjei: stíluselemek (stílélmák) az akusztikai, a szó- és kifejezőkészlet, a szintaktikai, a képi, a szövegszinten, illetve a nyelven kívüli jelenségek szintjén. A nyelvi-stiliszttikai eszközök szerepe a legfontosabb stílusrétegekben. A művészi stílus legfőbb sajátosságai a tárgyalt hat nyelvi szinten. Stílustipológia. A legjellemzőbb stílustörténeti korszakok. A művészi áramlatok, stílusirányzatok nyelvi-stiláris jellemzői.

Kötelező irodalom:

- Kemény Gábor, Bevezetés a nyelvi kép stilisztikájába. Bp. 2002. 30–163.
- Szabó Zoltán, A magyar szépírói stílus történetének fő irányai. Bp.
- Szathmári István, A funkcionális stilisztika megalapozása. In: Szathmári István (szerk.), Hol tart ma a stilisztika? Bp., 1996. 13–30.

- Szikszainé Nagy Irma, *Stilisztika*. Bp., 1994. 7–168.
- Tolcsvai Nagy Gábor, *A magyar nyelv stilisztikája*. Bp., 1996. 50–175.
- Ajánlott irodalom:*
- A Világirodalmi lexikonnak a stilisztika tárgykörébe tartozó szócikkei.
- Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.), *A stílus diszkurzív elmélete*. Helikon. 1995. 3. sz.
- Eőry Vilma, *Szövegtipológia–stílustipológia*. In: Szathmári István (szerk.), *Hol tart ma a stilisztika?* Bp., 130–151.
- Fábián Pál–Szathmári István–Terestyéni Ferenc, *A magyar stilisztika vázlata*. Bp., 1989. 76–125.
- Fónagy Iván, *A költői nyelvről*. Bp., [é. n.] 127–221.
- A szinonimitásról. In: Gecső Tamás (szerk.) Bp., 1998. 44–55, 83–8.
- Péter Mihály, *A nyelvi érzelm kifejezés eszközei és módjai*. Bp., 1991. 192–226.
- Szathmári István, *Beszélhetünk-e szövegstilisztikáról?* In: Szathmári István (szerk.), *Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből*. Bp., 1983. 320–55.

Szövegnyelvészet (koll)

A tantárgy célja: a szöveggel mint a kommunikáció legmagasabban szervezett egységével kapcsolatos elméleti tudnivalók számbavétele, tekintettel a szöveg alkotójára és befogadójára.

A tantárgy tartalma: A szövegtan történeti gyökerei, tárgya, anyaga, célja, feladata, felosztása, segédtudományai. A magyar szövegtani kutatások mai helyzete. A szöveg fogalma. A verbális és a multimediális szöveg. A szövegtipológia jellemzői. A szövegösszefüggés területei, fajtái és eszközei. A szöveg témája, tematikai ugrás a szövegben. Szövegforma, -akusztikum. A szöveg szerkezeti sajátosságai. A szöveg kifejtett és kifejtetlen jelentése. A szöveg jelentéstani összefüggésének mértéke, eszközei. A szöveggrammatikai utalás fogalma, fajtái az utalás iránya, megjelenésének természete, hatósugara, foka szerint. Szövegpragmatika. Szövegtipológia. Szövegstilisztika. A szövegek közötti összefüggés fajtái. Szövegalkotás, -befogadás.

Kötelező irodalom:

- Szikszainé Nagy Irma, *Leíró magyar szövegtan*. Bp., 2004: 17–407.
- Tolcsvai Nagy Gábor: *A magyar nyelv szövegtana*. Bp., 2001: 243–291.
- Ajánlott irodalom:*
- Beaugrande–Dressler: *Bevezetés a szövegnyelvészetbe*. Bp., 2000. 152–183.
- Fehér Erzsébet: *A szövegkutatás megalapozása a magyar nyelvészetben*. Bp., 2000.
- Szathmári István–Rácz Endre (szerk.), *Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből*. Bp., 1983. 31–60.
- Kocsány Piroska, *Szövegnyelvészet és szövegtan*. In: *Hol tart ma a stilisztika?* Bp., 1996. 152–163.

- Petőfi. S. János, Egy poliglott szövegnyelvészeti-szövegtani kutatóprogram. *Officina Textologica* 1.
- Terestyéni Tamás, Szövegelméleti tézisek. In: Szemiotikai szövegtan. 4 (1992): 7–31.
- Tolcsvai Nagy Gábor, Nyelvi tudás és szövegtípus. In: Absztrakció és valóság. [Szeged], 1996. 335–340.

Magyar hangtörténet (koll)

A tantárgy célja a mai magyar hangrendszer kialakulásának bemutatása. A nyelv, a nyelvi változások tudományos szemléletének mélyítése. A leíró hangtani ismeretek megszilárdítása. Régi magyar (irodalmi) szövegek olvasásának és megértésének segítése.

A tantárgy tartalma a magyar hangrendszer és annak változásai a finnugor–ugor alapnyelvtől máig. A magán- és mássalhangzórendszer az ős- és ómagyar, valamint a közép- és új-, illetve az újabb magyar korban. A kettőshangzók, a szupraszegmentális elemek. A fontosabb hangváltozások kommentálása, esetenként idegen nyelvi párhuzamokkal is. Rendszerszerűség a hangrendszer állapotában és annak változásaiban. Hangrendszer és helyesírás.

Kötelező irodalom:

- E. Abaffy Erzsébet, Mássalhangzórendszerünk az ősmagyar kor elején: MNy. 90 (1994): 421–34.
- E. Abaffy Erzsébet: Hangtörténet. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.), Magyar nyelvtörténet. Bp., 2003. 106–128, 301–351, 596–609, 711–718, 798–799.
- Korompay Klára: Helyesírás-történet. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.), Magyar nyelvtörténet. Bp. 2003. 101–5, 281–300, 579–595, 781–8.
- Kálmán Béla, A magyar mássalhangzó-rendszer kialakulása: MNy. 61 (1965): 385–98.
- Kubinyi László, Magyar nyelvtörténeti változások vélhető összefüggéséről: MNy. 54 (1958): 213–32.
- Ajánlott irodalom:*
- E. Abaffy Erzsébet, Szóvégrendszerünk az ős- és ómagyar korban: MNy. 70 (1974): 430–40.
- Bárczi Géza, Magyar hangtörténet. 2. bőv. kiadás. Bp., 1958.
- Bárczi Géza: Hangtörténet. In: Benkő Loránd (szerk.), A magyar nyelv története. Bp., 1967. 97–180.
- Benkő Loránd, Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegemlékei. Bp., 1980. 36–121.
- Keszler Borbála, Írásjeltan. Bp., 2004.
- Kniezsa István, A magyar helyesírás története 2. kiadás. Bp., 1959.
- Kniezsa István: A *t*, *d* hangok ősmagyar és ómagyarkori palatalizációi: MNy. 58 (1962): 305–12.

- A. Molnár Ferenc: A magyar hosszúmassalhangzó-rendszer kialakulásáról és néhány finnugor eredetű szavunk hangtani fejlődéséről. NyK: 100 (2003): 198–211.
- Papp István: Rövid véghangzóink sorsa és a nyelvi szerep: MNy. 59 (1963): 393–408.

Finnugor népek és nyelvek (gyak.)

A finnugor (uráli) nyelvek rokonsági viszonyainak rendszere. A nyelvrokonság bizonyításának módszerei. Az egyes finnugor (uráli) népek bemutatása: életkörülményeik, lakóterületük. Az oroszországi kisebb finnugor népek nyelvi helyzete, a nyelvkihalás veszélyei. Az egyes nyelvek jellegzetességeinek rövid bemutatása. — Az alapnyelv fogalma és jellemző vonásai: a hangrendszer, szófajok, a névszó és az igerendszer bemutatása. Az őshazaelméletek áttekintése. Az ősi szókincs rétegeinek bemutatása.

Kötelező olvasmányok:

- Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Universitas, Bp, 1998.
- Csepregi Márta (szerk.): Finnugor kalauz. Panoráma, Bp, 1998.
- Hajdú Péter: Uráli nyelvrokonság. Tankönyvkiadó, Bp, 1978.
- Nanovfszky György (szerk.), Nyelvrokonság. Teleki Alapítvány, Bp, 2000.

Ajánlott olvasmányok:

- Pusztay János: Az „ugor–török” háború után. Gondolat, Bp, 1977.
- Rédei Károly: Östörténetünk kérdései. Balassi, Bp, 1998.
- Róna-Tas András: A nyelvrokonság. Gondolat, Bp, 1978.
- Szjő Enikő: Finnugor hol-mi I. Tankönyvkiadó, Bp, 1990.

Leíró és történeti alaktan 2. (koll)

A magyar igealak szintetikus jellege, morfológiai és jelentésszerkezete. A mai igealkotórendszer és kialakulása. Az igealkotás és az igeragozás összefüggése. Az igemódok és kifejezőeszközök. A módjelek története az alapnyelvben, az ősmagyar és az ómagyar korban, ill. újabb kori módosulásai: alaktani és funkcionális változások. A magyar igealkotórendszer átalakulása: gazdagodás és szegényedés. Az általános és a határozott ragozás, az ikés igék mint a magyar nyelv belső fejleményei. Igei személyragjaink rendszere, valamint története, kialakulásuk jellegzetes módjai.

Kötelező irodalom:

- Bárczi Géza, A magyar igeragozás története. NytudÉrt. 130. sz. Bp., 1990.
- Bárczi Géza–Benkő Loránd–Berrár Jolán, A magyar nyelv története. Bp., 1967. 400–25.
- Benkő Loránd, Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegelemzéi. Bp., 1980. 122–78, 190–257.

- É. Kiss Katalin–Kiefer Ferenc–Siptár Péter, Új magyar nyelvtan. Bp., 1998. 187–222.
- Jakab László, Tanulmányok az igeragozás köréből. Debrecen, 1999.
- Keszler Borbála (szerk.), Magyar grammatika. Bp., 2000. 35–63, 95–126, 175–208.
- Kiefer Ferenc (szerk.), Strukturális magyar nyelvtan. 3. Morfológia. Bp., 2000. 23–72, 569–618.
- Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.) Magyar nyelvtörténet. Bp., 2003. 129–72, 352–72, 610–18, 719–24, 800–3.
- Ajánlott irodalom:*
- Benkő Loránd (főszerk.), A magyar nyelv történeti nyelvtana. Bp., 1991–95. I, 41–59, 104–187, 259–318, II/1: 17–54, 120–267, 321–410.
- Benkő Loránd, Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegeleméi. Bp., 1980. 122–178.
- E. Abaffy Erzsébet, Igerendszer és igeragozás összefüggése az ősmagyar korban: MNy. 77 (1981): 20–33.
- Kiefer Ferenc (szerk.), Strukturális magyar nyelvtan. 3. Morfológia. Bp., 2000.

Szintagma- és mondattan 2. (koll)

A tantárgy célja a hagyományos és modern leíró mondattani irányzatok ismertetése, tipológiája, különös tekintettel a funkcionális mondattani és a transzformációs generatív mondattani modell összevetésére.

A tantárgy tárgya: Leíró mondattanok tipológiája. A tudományos igényű mondattani leírás jellemzői. A magyar grammatika és a generatív nyelvtan szemlélete, elemzési módszere közötti eltérések és hasonlóságok. A generatív transzformációs nyelvtan modellje: Standard-elmélet, Kormányzás és kötés elmélet. A magyar szó szerkezetek és mondatok transzformációs generatív elemzése.

Kötelező irodalom:

- Deme László, Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971. 25–31.
- Keszler Borbála (szerk.), Magyar grammatika. Budapest, 2000. 19–22, 23.
- Kiefer Ferenc (szerk.), Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan. 1992. 21–76, 79–173, 179–294.
- Ajánlott irodalom:*
- Alberti Gábor–Medve Anna, Generatív grammatikai gyakorlókönyv. Magyar transzformációs generatív nyelvészeti elemzések I. Szabályok és magyarázatok. Bp., 2004. 11–262.
- Chomsky, Noam, Mondattani szerkezetek. Osiris-Századvég, Budapest, 1995.
- É. Kiss Katalin–Kiefer Ferenc–Siptár Péter, Új magyar nyelvtan. Bp., 1998. 17–71, 72–92.

Elekfi László, Strukturális magyar nyelvtan I. Mondattan: MNy. 91, 1995: 385–401.

Rácz Endre–Szathmári István, Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből. Bp., 1983. 23–34.

A nyelvészeti kutatás alapjai (gyak.)

A tantárgy célja, hogy a hallgatók alkotó módon, részben saját anyagfeltáró munka révén ismerjék meg szakjuk egy-egy szűkebb tudományterületének ismeretanyagát, önállóan képesek legyenek bizonyos szakmai problémák megközelítésére és megoldására. E tekintetben a tárgy a diplomadolgozat szakmai módszertani előmunkálatának is tekinthető.

A gyakorlat keretében a hallgatók szemináriumi dolgozatot készítenek. A dolgozat témája az adott képzési szakaszon belül szabadon választható a magyar vagy a finnugor nyelvtudomány témaköreiből. Követelmény a szakirodalom keresésének és a feldolgozás módszerének, technikájának elsajátítása, a vonatkozó irodalom alapos ismerete, az eltérő megközelítési lehetőségek közötti eligazodás, az önálló véleményalkotás, a megszerzett ismeretek alkotó felhasználása. Alapkövetelmény a dolgozat színvonalas megszerkesztése, nyelvileg igényes megfogalmazása.

Kötelező irodalom:

A téma jellegéből adódóan választott témánként eltérő.

Retorika (koll)

A tantárgy célja: a retorikai szövegműfajok hagyományos és modern sajátosságainak ismertetése

A tantárgy tartalma: A retorika szükségessége, érvényességi területe, elkülönítése más tudományágaktól; fogalma, tárgya, anyaga, felosztása, módszere, hatása. Az egyetemes és magyar retorika rövid története és mai reneszánsza. A klasszikus és a modern, a tudományos és népszerű retorika összevetése. A beszéd és funkciói, fajtái a szintértől és a céltől függően. A szóközi beszéd szintjei, tárgya. A szóközletalka alkalmi, időtartama, helye. A retorikai szituáció. A szóközletalka vonatkozó főbb retorikai ismeretek: a szóközletalka célja, személyisége, felelőssége, tehetsége, fellépése, magatartása, megjelenése, testi jellemzői, felkészültsége. A szóközletalka kommunikáció verbális és nem verbális sajátosságai. A szóközletalka szóközletalkára vonatkozó főbb ismeretek. A szóközletalka beszéd kidolgozásának főbb fázisai. Az inventio. A dispositio. Az elocutio. A szóközletalka emlékezetbe vésése, akusztikus megjelenítése. A hallgatóság hatása a szóközletalka, a szóközletalka beszéd folyamatára, eszközeire.

Kötelező irodalom:

Adamik Tamás–A. Jászó Anna–Aczél Petra: Retorika. Bp., 2004. 17–210, 326–368, 396–414.

Ajánlott irodalom:

A Világirodalmi lexikonnak a retorika tárgykörébe tartozó szócikkei.

Szabó G. Zoltán–Szörényi László, Kis magyar retorika. Bp., 1988.

Vígh Árpád, Retorika és történelem. Bp., 1981.

Wacha Imre, A korszerű retorika alapjai. I–II. 1994.

Pszicholingvisztika (koll)

A tantárgy célja a XX. század közepén a pszichológia és a nyelvészet határterületein megszületett tudományág általában való megismertetése.

A tantárgy tematikája révén a nyelv egy sajátos megközelítési módjával ismerkedhetnek meg a hallgatók az alábbi kérdéskörök megtárgyalásával: a beszéd folyamatok szervezése (az agy és az agyműködés); a beszédet megelőző folyamatok — a beszédprodukciónak folyamata, a beszédészlelés és a beszédmegértés folyamata és sajátosságai; az anyanyelv elsajátítása; a beszédprodukciónak és beszédfeldolgozás zavarai.

Kötelező irodalom:

Gósy Mária, Pszicholingvisztika. Bp., 1999.

Lengyel Zsolt, Bevezetés a pszicholingvisztikába. Veszprém, 1995.

Merlin, Donald, Az emberi gondolkodás eredete. Bp., 2001. 55–92.

Szöveggyűjtemény a pszicholingvisztika tanulmányozásához. Szerk: Pléh Csaba. Bp., 1986. 136–68.

Pléh Csaba–Sílaki István–Terestyéni Tamás, Nyelv — kommunikáció — cselekvés. Bp., 1997.

Ajánlott irodalom:

Bánréti Zoltán, Modulok a mondatfeldolgozásban. (Broca-afáziás beszélők szintaktikai tesztelése) In.: A kognitív szemlélet és a nyelv kutatása. Szerk: Pléh Csaba és Györi Miklós. Bp., 1998. 234–50.

Fábricz Károly, A beszélt nyelvi szövegalkotás kérdéséhez. In: Beszélt nyelvi tanulmányok. Szerk: Kontra Miklós. MTA Nyelvtudományi Intézete. Bp., 1988. 76–90.

Lengyel Zsolt, A gyermeknyelv. Bp., 1981.

Pléh Csaba (szerk.), A beszédmegértés és a beszédprodukciónak pszichológiája. Szöveggyűjtemény. Bp., 1989.

Pléh Csaba–Lukács Ágnes (szerk.), A magyar morfológia pszicholingvisztikája. Bp., 2001.

Réger Zita, Az utánzás szerepe az anyanyelv elsajátításában: ÁNyT. 18 (1995): 191–208.

Záródolgozati szem. 1. (gyak.)

Záródolgozati szem. 2. (gyak.)

A tárgy célja, hogy a BA képzési szakaszt lezáró, nyelvészetből vagy irodalomból választhatóan elkészítendő záródolgozat megírásához segítséget nyújtson. A nyelvészeti kutatás alapjai c. tárgy keretében elkészített szemináriumi dolgozat témája a munka során továbbfejleszhető úgy, hogy a hallgató a korábbi kutatási témakörét kiszélesíti vagy elmélyíti. A szemináriumi óra egyéni foglalkozás keretében ismerteti meg a hallgatót a témáját érintő összetettebb elméleti és módszertani kérdésekkel, segíti a felhasznált szakirodalmi anyag kritikai elemzésében, adott esetben a saját nyelvi anyag feldolgozásában, az elméleti következtetések megfogalmazásában, a tudományos érvelési technikák alkalmazásában.

Kötelező irodalom:

A téma jellegéből adódóan választott témánként eltérő.

Szóalkotás (gyak)

A tantárgy célja a szóalkotási eszközök megismertetése révén bemutatni a mai magyar nyelv változásának, bővülésének formáit, ill. szókincsünk történeti alakulásának főbb mozgásformáit.

A tantárgy tartalma a külső és belső szóalkotás. Külső szóalkotás: a) jövevényszavak; b) a nyelv egyéb rétegeiből való átvétel a köznyelvbe: régi szavak felújítása, nyelvjárási szavak átvétele. — Belső szóalkotás: A) szóteremtés (indulatszavak, hangutánzó szavak, hangfestő szavak, gyermeknyelvi szavak); B) szűkebb értelemben vett szóalkotás: a) jelentésbeli szóalkotás; b) alaki szóalkotás (szóképzés, szóösszetétel, szórövidülés, ragszilárdulás, elvonás, szóhasadás, szóvegyülés, népetimológia, mozaikszó alkotás stb.)

Kötelező irodalom:

Bencédy József–Fábián Pál–Rácz Endre–Velcsov Mártonné, A mai magyar nyelv. Bp., 1968. 114–69.

É. Kiss Katalin–Kiefer Ferenc–Siptár Péter, Új magyar nyelvtan. Bp., 1998. 222–288.

Keszler Borbála (szerk.), Magyar grammatika. Bp., 2000. 305–44.

Papp István, A szóalkotás problémái. Debrecen, 1963.

Ajánlott irodalom:

D. Bartha Katalin, A magyar szóképzés története. Bp., 1958.

Berrár Jolán, Új szempontok és módszerek a szóképzés vizsgálatában. In: Rácz Endre–Szathmári István (szerk.), Tanulmányok a mai magyar nyelv alaktana és szófajtana köréből. Bp. 1973. 99–124.

Deme László, A beszéd és a nyelv. 3. kiadás. Bp., 1984.

Hadrovics László, Magyar történeti jelentéstan. Bp., 1992.

- Károly Sándor, A szavak, szerkezetek morfológiai tagoltságának változásai és a jelentés: Rácz Endre–Szathmári István (szerk.), Tanulmányok a mai magyar nyelv szókészlettana és jelentéstana köréből. Bp., 1980. 121–56.
- Kiefer Ferenc (szerk.), Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia. Bp. 2000.
- Sz. Nagy Irma, Az ikerítés helye, szerepe, szabályszerűségei a magyar nyelvben. MNyTK. 197. sz. Bp., 1993.

Alaktani elemzés (gyak.).

A tantárgy célja, hogy elmélyítse a leíró és történeti alaktani ismereteket, különös tekintettel az alkalmazott kategóriák többféle megközelítési, értelmezési lehetőségére. Az elméleti ismeretek régi és mai szövegek elemzésében való alkalmazása.

A gyakorlat főleg a leíró morfológia egyes kérdésköreinek áttekintésére helyezi a hangsúlyt. Az alaktani rendszerek leírásának általános lehetőségei. Morfológiai alapfogalmak értelmezési problémái: a morféma és a szó. A morfematípusok osztályozásának kérdései: nyelvek feletti és nyelvspecifikus problémák. A törendszerek leírásának eltérő megközelítései. A névszói esetragozás határmezsgyéje. A birtokos személyjelezés/-ragozás kérdése. Szinkrón problémák az igeragozási rendszer ábrázolásában: pl. a múlt idő, a felszólító mód jelének allomorfjai, a ható ige problémája stb. Funkcionális változások, idegen nyelvi hatások az igemódok és az igeidők használatában.

Kötelező irodalom:

- Antal László, Többféle elemzés, többféle nyelvtan. In: Antal László, Egy új magyar nyelvtan felé. Bp., 1977. 5–31.
- Deme László, A nulla morfémás magyar igealakok strukturális helyzete és kommunikációs szerepe. In: Deme László, Nyelvünkről, használatáról, használóiról. Tanulmányok. Szeged, 1994. 19–28.
- Faluvégi Katalin–Keszler Borbála–Laczkó Krisztina (szerk.), Magyar leíró nyelvtani segédkönyv. Bp., 1995. 5–40.
- T. Somogyi Magda, Toldalékrendszerezésünk vitás kérdései. Bp. 2000.

Ajánlott irodalom:

- Antal László, Egy új magyar nyelvtan felé. Bp., 1977.
- Bakró-Nagy Marianne–Bánréti Zoltán–É. Kiss Katalin (szerk.), Újabb tanulmányok a strukturális magyar nyelvtan és a nyelvtörténet köréből. Bp. 2001. 215–273.
- Balázs János, Az alaktani rendszerek leírása. In: Telegdi Zsigmond (szerk.), Hagyományos nyelvtan — modern nyelvészet. Bp., 1972. 33–61.
- Berrár Jolán, A magyar esetrendszer vizsgálati módjáról: MNy. 59 (1963): 430–9.
- Jakab László, Tanulmányok az igeragozás köréből. Debrecen, 1999.
- Kiefer Ferenc (szerk.), Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia. Bp. 2000.
- Papp Ferenc, A magyar főnév paradigmatisztikus rendszere. Bp., 1975.

Rácz Endre–Szathmári István (szerk.), Tanulmányok a mai magyar nyelv szófajtana és alaktana köréből. Bp., 1974. 125–34, 135–50.

Mondattani elemzés(gyak.)

A gyakorlat célja az, hogy megismertessen a mondattani elemzés fogalmával és különböző módszereivel. Az elemzési gyakorlat keretében a klasszikus leíró hagyományok szerint folytatjuk az elemzést, szem előtt tartva, hogy a középiskolai tananyag ezen alapszik.

A mondat szintagmatikus szerkezeteinek elemzése után az egyszerű mondat, majd az összetett mondat vizsgálatára kerül sor. Az elemzések során külön figyelmet fordítunk az átmeneti jelenségekre mind a szintagmák, mind a mondatok körében.

Kötelező irodalom:

K. Balogh Judit (szerk.), Mai magyar nyelvi gyakorlatok. I. Bp., 1998. 98–255.

Rácz Endre–Szemere Gyula, Mondattani elemzések. Bp., 1982.

Alberti Gábor–Medve Anna, Generatív grammatikai gyakorlókönyv. Magyar transzformációs generatív nyelvészeti elemzések I. Szabályok és magyarázatok. Bp., 2004. 11–238.

Rácz Endre–Szathmári István, Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből. Bp., 1983. 23–34.

Ajánlott irodalom:

Bánréti Zoltán, Mozcékony mondat szerkezetek — rendező szabályok. Bp., 1994.

Deme László, Mondattan (M. Korchmáros Valéria szerk.). Szeged, 1993.

Keszler Borbála (szerk.), Újabb fejezetek a magyar leíró nyelvtan köréből. Bp., 1992. 39–67.

Keszler Borbála (szerk.), Mai magyar nyelvi gyakorlatok I. Bp., 1992. 134–275.

Szemere Gyula (szerk.), Mai magyar nyelvi gyakorlatok I. Bp., 1989. 53–107.

Alberti Gábor–Medve Anna, Generatív grammatikai gyakorlókönyv. Magyar transzformációs generatív nyelvészeti elemzések I–II. Bp., 2004.

Balázs Judit, A mondat szerkezete. In: Benkő Loránd (szerk.), A magyar nyelv történeti nyelvtana I. Bp., 1991. 595–617.

K. Balogh Judit (szerk.), Mai magyar nyelvi gyakorlatok. I. Bp., 1998. 98–255.

Stilisztikai elemzés (gyak.)

A tantárgy célja: a stílusérzékenység fejlesztése, a stíluselemző módszerek megismertetése és gyakorlati alkalmaztatása, a stilisztikai elemzési képesség kialakítása.

A stilisztikai elemzések tárgya: A stíluselemzés fogalma, feladata, elkülönítése a műelemzéstől. A stilisztikai elemzés elmélete és gyakorlata. Stíluselemző módszerek. A funkcionális stilisztika szerinti elemzés. A lírai, epikai, drámai alkotások stílusvizsgálatának sajátos szempontjai. A nem

szépirodalmi jellegű beszélt vagy írott nyelvi szövegek, szövegtípusok elemzésének módszere. Az egyéni stílussajátosságok és a stílusirányzatok jellemzőinek vizsgálata. Az inadekvát stílus jelei, fajtái, javításuk.

Kötelező irodalom:

Kemény Gábor, A prózaelemzés módszeréről. In: Szindbád nyomában. Bp., 1991. 3–23.

Kemény Gábor, Bevezetés a nyelvi kép stilisztikájába. Bp. 2002. 198–204.

Szabó Zoltán, Szövegnyelvészet és stilisztika. Bp., 1988. 170–191.

Szabó Zoltán, A stilisztikai elemzés egy szövegelméleti modellje. In: Petőfi–Békési–Vass (szerk.) Szemiotikai szövegтан. Szeged, 1995. 145–152.

Szathmári István: A stíluselemzés elmélete és gyakorlata. Székesfehérvár. 2002: 8–27. vagy: A funkcionális stilisztika megalaopzása. In: Hol tart ma a stilisztika? 1996: 13–30.

Szikszainé Nagy Irma, Stilisztika. Bp., 1994. 3–39, 169–216.

Szikszainé Nagy Irma: Tóth Árpád: Jó éjszakát! című versének multidiszciplináris elemzése. MNyTK. 216: 235–244.

Tolcsvai Nagy Gábor, Babits: Kölcsey. In: Stilisztika és gyakorlat. Bp., 1998. 283–294.

Ajánlott irodalom:

Bencze Lóránt: Mikor miért kinek hogyan. 1-2. Corvinus. 1996.

Benkő László, Juhász Gyula és az impresszionizmus: Nyr. 109 (1985): 286–290.

Harsányi Zoltán, Stíluselemzés. Bp., 1969.

Herczeg Gyula, A modern magyar próza stílusformái. Bp., 1975.

Fábián Pál–Szathmári István (szerk.), Tanulmányok a századforduló stílustörekvéseiből. Bp., 1989. 207–314.

Szikszainé Nagy Irma, HB. — halotti beszédek — Kosztolányi: Halotti Beszéd. In: Stilisztika és gyakorlat. Bp., 1998. 43–69.

Szathmári István: Stilisztikai lexikon. Bp., 2004.

Szövegtani elemzés (gyak.)

A tanegység célja: a szöveg értelmezését, befogadását segítő szövegelemző módszerek elsajátítása.

A tantárgy tartalma: A szépirodalmi és nem szépirodalmi igényű írott és élőnyelvi szövegek szövegtani szempontú (szövegformai, -akusztikai, -szerkezeti, szemantikai, -grammatikai, -pragmatikai, -tipológiai, -fonetikai, -stilisztikai, intertextuális) analitikus-kreatív vizsgálata. A szövegtípusok jellemzőinek konkrét példákon való felfedezése. Szövegjátékok: vers, illetve próza kreatív-produktív megközelítése. Néhány kreatív szövegátalakítás. Szövegek tipografizálásával kapcsolatos gyakorlatok. Vers és próza szövegmondat-összetevőinek lehetséges lineáris elrendezéséhez fűződő gyakorlatok. Vers és próza időszerkezetével kapcsolatos gyakorlatok. Szövegjavítás (költői, tanári).

Kötelező irodalom:

Szikszaíné Nagy Irma: Leíró magyar szövegtan. Bp. 2004: 408–486.
Szikszaíné Nagy Irma: Szövegértés — szövegelemzés — szövegalkotás. Bp. 2003.

Ajánlott irodalom:

Balázs Géza, Szövegtani gyakorlatok, vázlatok és tanulmányok. Bp. 1994.
Békési Imre, Egy baleseti hír szerkezete: Nyr. 98 (1974): 414–20.
Budaváriné Béres Erzsébet–Kelecsényi László Zoltán: Szövegértés–szövegalkotás. Szövegtípusok. Bp., [1999.]
Békési Imre, A tömbösödés analitikus vizsgálata szövegekben. In: Petőfi S. János (szerk.), Szövegtan és prózaelemzés. Bp., 1994. 158–188.
Tolcsvai Nagy Gábor: Tematikus ugrás a szövegben. In: Kozocsa–Laczkó (szerk.), Emlékkönyv Rácz Endre hetvenedik születésnapjára. Bp., 1992. 238–241.
Fehér Erzsébet, A vizuális költészet néhány szövegtani aspektusa. In: R. Molnár Emma (szerk.), Absztrakció és valóság. Szeged, 1996. 107–15.

Fonológia (gyak.)

A tanegység célja a fonológia alapfogalmainak, kutatási területeinek, kialakulásának és főbb irányzatainak bemutatása. Fonológiai alapfogalmak: oppozíciók, korrelációk, fonémák és allofónok, a fonémaazonosítás ismérvei, a fonológia helye a nyelvtanban; a megkülönböztető jegyek. A magánhangzók és a mássalhangzók fonológiája, a szótag és a szupraszegmentális elemek fonológiai vizsgálata. A fonológia előzményei és kialakulása; a fonológia főbb irányzatai: a fonológia lineáris és nemlineáris elméletei.

Kötelező irodalom:

Siptár Péter (szerk.), Szabálytalan fonológia. Bp., 2001.

Ajánlott irodalom:

Durand, Jacques–Siptár Péter, Bevezetés a fonológiába. Bp., 1997.
Kiefer Ferenc (szerk.), Strukturális magyar nyelvten. 2. kiadás. Fonológia. Bp., 1994.
Jakobson, Roman–Halle, Morris, Fonológia és fonetika. In: Roman Jakobson, Hang — jel — vers. Bp., 1972. 11–65.
Siptár Péter (szerk.), Modern fonológiai szöveggyűjtemény. I–II. Bp., 1989, 1993.
Siptár Péter, A magyar mássalhangzók fonológiája. Bp., 1995.

Magyar szórványemlékek (gyak.)

A gyakorlat célja, hogy a hallgatók megismerkedjenek a magyar szórványemlékek, azaz az idegen nyelvű szövegben elszórtan álló magyar szavak, szókapcsolatok általános problematikájával és egyes szórványokkal.

A gyakorlat során nagyjából az egyes szövegek (elsősorban a mohamedán források, Konsztantinosz Porphyrogennétosz műve, a Veszprémi apácák adománylevele, a Tihanyi apátság alapítólevele, Anonymus Gesta Hungarorum) komplex nyelvi elemzésére kerül sor: főleg hangtani, alaktani, jelentéstani, etimológiai, valamint művelődéstörténeti vizsgálatokra.

Kötelező irodalom:

- Bárczi Géza–Benkő Loránd–Berrár Jolán, A magyar nyelv története. Bp. 1967. 30–42.
Berta Árpád, Török eredetű törzsneveink: NyK. 92 (1990): 3–34.
Jakubovich Emil–Pais Dezső, Ó-magyar olvasókönyv. Pécs, 1929. V–XXVII, 1–25, 35–43.
Kniezsa István, A magyar helyesírás története. 2. kiadás. Bp., 1959. 5–9.
Kovács László–Veszprémi László (szerk.), Honfoglalás és nyelvészet. Bp., 1997. 85–140, 211–34.
Molnár József–Simon Györgyi (szerk.), Magyar nyelvemlékek. 3. javított és bővített kiadás. Bp. 1980. 11–21.
Szabó Dénes, Magyar nyelvemlékek. Bp., 1952. 5–18.

Ajánlott irodalom:

- A TESz., az EWUng. és a FNESz.4 megfelelő szócikkei.
Anonymus, Gesta Hungarorum. Bp., 1977.
Bárczi Géza, A tihanyi apátság alapító levele mint nyelvi emlék. Bp., 1951.
Benkő Loránd, Név és történelem. Bp., 1988. 11–28.
Gyóni Mátvás, A magyar nyelv görög feljegyzéses szövevényemlékei. Magyar–görög tanulmányok. 34. sz. Bp., 1943.
Kristó Gyula (szerk.), A honfoglalás korának írott forrásai. Szeged, 1995.
Kristó Gyula (szerk.), Az államalapítás korának írott forrásai. Szeged, 1996.
Moravcsik Gyula, Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. Bp., 1977.
Németh Gyula, A honfoglaló magyarság kialakulása. 2. bővített és átdolgozott kiadás. Közzéteszi Berta Árpád. Bp., 1991. 182–213.
Pais Dezső, A veszprémi apácák görög oklevele mint nyelvi emlék. MNyTK. 50. sz. Bp., 1939.

Magyar szövevényemlékek (gyak.)

A gyakorlat célja, hogy bemutassa az elméleti nyelvtörténeti ismeretek szövevényeken, a Halotti Beszéden és az Ómagyar Mária-siralom szövevényen való alkalmazhatóságát, s a szövevények nyelvi elemzése által jellemezhetővé tegye az adott kor nyelvvállapotát, valamint annak művelődéstörténeti háttérét. A fenti nyelvemlékek mellett más korai rövid szövevényemlékek (Königsbergi Töredék, Gyulafehérvári Sorok, Laskai Sorok) egyes helyeire is kitérünk. A következő

kérdésköröket tárgyaljuk: a nyelvemlékek mint a nyelvtörténeti vizsgálat forrásai és felhasználásuk módszere, a magyar és a megfelelő latin szöveg viszonya, az olvasatok, a korabeli helyesírás, hangtani, morfológiai, lexikális, mondattani, szövegtani, stiláris jellegzetességek, az értelmezés, a művelődés- és vallástörténeti háttér, a Halotti Beszéd és az Ómagyar Mária-siralom „utóélete” a magyar irodalomban.

Kötelező irodalom:

- E. Abaffy Erzsébet, Korai kis szövegemlékeink újabb olvasata: MNy. 86 (1990): 124–7.
- Benkő Loránd, Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegemlékei. Bp., 1980. 7–63, 288–312, 329–83.
- Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.), Magyar nyelvtörténet. Bp., 2003. 281–93.
- A. Molnár Ferenc, FeÅe (A HB. értelmezéséhez 2.): MNy. 82 (1986): 169–90.
- A. Molnár Ferenc, A Halotti beszéd és könyörgés olvasata és értelmezése. In: Tanulmányok a magyar egyházi nyelv története köréből. Szerk.: A. Molnár Ferenc és M. Nagy Ilona. Debrecen, 2003. 35–53.
- A. Molnár Ferenc, Az Ómagyar Mária-siralom olvasata és értelmezése. In: Tanulmányok a magyar egyházi nyelv története köréből. Szerk.: A. Molnár Ferenc és M. Nagy Ilona. Debrecen, 2003. 55–76.
- Ajánlott irodalom:*
- Balázs János, Magyar deákság. Bp., 1980. 451–514.
- Bárczi Géza, A Halotti Beszéd nyelvtörténeti elemzése. Bp., 1982.
- Madas Edit, Középkori prédikációirodalmunk történetéből. Debrecen, 2002. 83–125, 197–218
- Martinkó András, Az Ómagyar Mária-siralom hazai és európai tükörben. Bp., 1988.
- Mészöly Gedeon, Ómagyar szövegek nyelvtörténeti magyarázatokkal. Bp., 1956; ugyanez részben In: Mészöly Gedeon, Népünk és nyelvünk. Szathmári István (szerk.) Bp., 1982.
- A. Molnár Ferenc, Újabb szempontok a Halotti Beszéd magyarázatához: MNy. 100 (2004): 439–54.
- Vízkelety András, „Világ világa, virágnak virága...” Bp., 1986.

Magyar kódexek (gyak.)

A tantárgy célja a kódexirodalom problematikájával általában való megismerkedés. Bizonyos jártasság a kódexek olvasásában. A nyelvtörténeti ismeretek bővítése.

A gyakorlaton kódexszövegek olvasására és elemzésére kerül sor nyelvtörténeti, valamint művelődéstörténeti szempontból. Legrészletesebben a Jókai-kódex és a Bécsi kódex egy-egy rövid részlete szerepel. Ezenkívül néhány

rövid részlet más kódexekből (pl. DöbrK., MargL., ÉrdyK. stb.), illetve párhuzamok, analóg esetek más kódexekből, nyelvemlékekből.

Kötelező irodalom:

Egy kódex (pl. JókK., MünchK., DöbrK., MargL., SzékK., ApMélt.) elolvasása a megfelelő kiadás bevezetőjével és jegyzeteivel együtt.

Egy rövid Szent Ferenc-életrajz (vö. JókK.: pl. a Világirodalmi lexikonból)

Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.), Magyar nyelvtörténet. Bp., 2003. 293–300, 786–7.

Bárczi Géza–Benkő Loránd–Berrár Jolán, A magyar nyelv története. Bp. 1967. 45–8, 64–79.

Ruth könyvének elolvasása valamelyik modern bibliafordításból. (vö. BécsiK.)

Tarnai Andor, „A magyar nyelvet írni kezdik”. Bp., 1984. 227–51.

Ajánlott irodalom:

Galgóczi László, Nyelvtörténet — művelődéstörténet. Módszertani megjegyzések a magyar bibliafordítások c. kurzushoz. In: „Emberközpontúság a magyar nyelv oktatásában és kutatásában”. Szerk. Szabó Géza, Molnár Zoltán, Guttman Miklós. Szombathely, 2004. 50–65.

Horváth János, A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Bp., 1931: (2. kiadás: 1988:) 94–295.

Jakab László, A Jókai-kódex mint nyelvi emlék. Debrecen, 2002.

Károly Sándor, A Bécsi Kódex nyelvtana. Bp., 1965.

Molnár József–Simon Györgyi (szerk.), Magyar nyelvemlékek. 3. javított és bővített kiadás. Bp. 1980.

Régi könyvek és kéziratok. Összeáll. Pintér Márta. Bp., 1974.

Finnugor nyelv (gyak.)

A rokon nyelvek tanulmányozásának elsődleges célja az illető nyelv rendszerének megismertetése. Ez alapot ad a finnugor összehasonlító nyelvészeti tanulmányokhoz. A tantárgy tartalma a választott rokon nyelv hang- és alaktani rendszerének és főbb mondattani sajátosságainak bemutatása, elsősorban irodalmi jellegű szövegek alapján. A stúdium része az illető rokon nép rövid bemutatása: életkörülményeik és etnikai jellegzetességeik áttekintése, nyelvi helyzetük ismertetése.

Kötelező olvasmányok:

Finn: Csepregi Márta: A finn mint rokonnyelv. Tankönyvkiadó, Bp., 1985;

Karanko, Outi–Keresztes László–Kniivilä, Irmeli: Finn nyelvkönyv 1.

Kezdeknek és középhaladóknak. Tankönyvkiadó, Bp., 1996; Karanko-Pap,

Outi–Vilkuna, Maria–Keresztes László: Finn nyelvkönyv. Tankönyvkiadó,

Bp., 1980; Maticsák Sándor–Anna Tarvainen. Finn nyelv. Kossuth Egyetemi

Kiadó, Debrecen, 2002.

- Észt: Anu Kippasto–Nagy Judit: Észt nyelvkönyv. Bíbor Kiadó, Miskolc, 1995.
 Lapp: Lakó György: Chrestomathia Lapponica. Tankönyvkiadó, Bp, 1986.
 Mordvin: Keresztes László: Chrestomathia Morduinica. Tankönyvkiadó, Bp, 1990; Mészáros Edit, Erza-mordvin nyelvkönyv kezdőknek és középfeladókknak (Marija Imajkina közreműködésével), JATEPress, Szeged, 1998.
 Cseremis: Bereczki Gábor: Chrestomathia Ceremissica. Tankönyvkiadó, Bp, 1990.
 Zürjén: Rédei Károly: Chrestomathia Syrjaenica. Tankönyvkiadó, Bp, 1978.
 Votják: Csúcs Sándor: Chrestomathia Votiacica. Tankönyvkiadó, Bp, 1990; Kozmács István: Udmurt nyelvkönyv. Szeged–Kecskemét, 1998.
 Vogul: Kálmán Béla: Chrestomathia Vogulica. Tankönyvkiadó, Bp, 1976.
 Osztyák: Honti László: Chrestomathia Ostiacica. Tankönyvkiadó, Bp, 1984.

Szókincstörténet (gyak.)

A tárgy a magyar szókincs eredetbeli csoportjait és történeti rétegződésének alakulásmódját mutatja be. Tárgyalja az alapnyelvi szókincs rekonstrukciós problémáit, s az uráli eredetű szavaknak a nyelv későbbi életében betöltött szerepét. Nyelvtörténeti korszakokként áttekinti a magyar nyelvnek más nyelvekkel való kapcsolatait és ennek történelmi, művelődéstörténeti hátterét. A tematika középpontjában azok az areális kölcsönhatások állnak, amelyek nyelvünk és a Kárpát-medencében az elmúlt évezredben használt más nyelvek között elsősorban lexikális téren megmutatkoznak.

Kötelező irodalom:

- Balázs János (szerk.), Nyelvünk a Duna-tájon. Bp., 1989. 7–46, 95–140, 231–90.
 Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.), Magyar nyelvtörténet. Bp., 2004. 173–204, 372–92, 618–32, 725–39.

Ajánlott irodalom:

- Bakos Ferenc, A magyar szókészlet román elemeinek története. Bp., 1982.
 Bárczi Géza, A magyar szókincs eredete. Bp., 1958. 6–108.
 Borbély Anna (szerk.), Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében. Bp., 2000. 165–72.
 Fludorovits Jolán, A magyar nyelv latin jövevényszavai. Bp., 1937.
 É. Kiss Katalin, Anyanyelvünk állapotáról. Bp., 2004. 73–83.
 Kiss Lajos, Szláv tükörszók és tükörjelentések a magyarban. Bp., 1976.
 Kniezsa István, A magyar nyelv szláv jövevényszavai. Bp., 1955.
 Kristó Gyula, Nem magyar népek a középkori Magyarországon. Bp., 2003.
 Mollay Károly, Német-magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig. Bp., 1982.

Magyar helynevek (gyak.)

A gyakorlat célja, hogy megismertessen a magyar helynevek rendszerének jellegzetességeivel, s a rendszer történeti változásának formáival.

A rendszer sajátos fogalma a helynevek körében: mikro és makrotoponimák. A nevek szerkezeti elemzésének lehetőségei: tudománytörténeti aspektus, különféle helynév-tipológiai megközelítések. A névrész és a névelem fogalma. Szerkezeti analízis, funkcionális szemantikai és lexikális morfológiai névelemzés. A helynevek keletkezés- és változástörténete. A helynévfejtés elméleti és módszertani problémái.

Kötelező irodalom:

Benkő Loránd (főszerk.), A magyar nyelv történeti nyelvtana. Bp., 1991–95. I, 540–52, II/1: 891–910.

Hoffmann István, Helynevek nyelvi elemzése. Debrecen, 1993.

Kiss Lajos, Földrajzi neveink nyelvi fejlődése. NytudÉrt. 139. sz. Bp., 1995.

Ajánlott irodalom:

Bárczi Géza, A magyar szókincs eredete. 2. kiadás. Bp., 1958. 142–62.

Hajdú Mihály, Általános és magyar névtan. Bp., 2003. 17–150.

Inczeff Géza, Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata (Makó környékének földrajzi nevei alapján). Bp., 1970.

Juhász Dezső, A magyar tájnévadás. NytudÉrt. 126. sz. Bp., 1988.

Kálmán Béla, A nevek világa. 4. kiadás. Debrecen, 1989. 111–189.

Kázmér Miklós, Alsó-Szigetköz földrajzi nevei. MNyTK. 95. szám. Bp., 1957.

Kiss Lajos, Történeti vizsgálatok a földrajzi nevek körében. Piliscsaba, 1999.

J. Soltész Katalin, A tulajdonnév funkciója és jelentése. Bp., 1979.

Magyar személynévek (gyak.)

A személynévek általános névtani megközelítése. A személynévek fajtái (keresztnev, családnév, ragadványnev stb.); a személynévek szerkezete, funkcionális típusai, alaktani viselkedése. A magyar személynévvadás korszakai; a személynévek eredet szerinti rétegei, egy jelentősebb személynévi réteg (például az Árpád kori török eredetű neveink) részletes nyelvtörténeti vizsgálata. A névvadást befolyásoló tényezők (névdivat, névváltoztatás, kettős névvadás).

Kötelező irodalom:

Kálmán Béla, A nevek világa. 4. kiadás. Debrecen, 1989. 9–110.

J. Soltész Katalin, A tulajdonnév jelentése és funkciója. Bp., 1979. 10–104.

Ajánlott irodalom:

B. Gergely Piroska, A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere. Bp., 1977.

Büky Béla, A fővárosi keresztnévvadás hatóerői. Nyelvtudományi Értekezések, 26. sz. Bp., 1961. 3–42.

Fehér Krisztina, A ragadványnevek funkcionális szerkezetéről. Magyar Nyelvjárások, 41: 155–166.

Fehér Krisztina, A ragadványnevek lexikális szerkezetéről. Magyar Nyelvjárások, 40: 75–85.

Hajdú Mihály, Általános és magyar névtan. Bp., 2003.

Kis Tamás, Személynevek a szlengben. Magyar Nyelvjárások, 33: 93–104.

Rétegnyelvek: a sajtó nyelve (gyak.)

A magyar nyelv rétegződésének általános kérdései. A sajtó nyelvének (nyelveinek) helye a magyar nyelv változatai között. A médiumok sajátos nyelvi és stilisztikai megnyilvánulásai: nyomtatott sajtó (a műfajok egyedi nyelvi megnyilvánulásai: hírműfajok, publicisztika, interjú, kritika, riport stb. nyelvi sajátosságai), auditív médiumok (a beszéd sajátosságai, lehetőségei a különböző műfajokban), telekommunikáció (kötött szöveg, ennek stílusos és metakommunikatív lehetőségei; szabad műfajok — riportok, interjúk stb. — nyelvi és stilisztikai hatásai).

Kötelező irodalom:

Nyirkos István, Irodalmi nyelv — köznyelv — népnyelv. Magyar Nyelvjárások 24 (1982): 19–30.

Bencédy József, Sajtónyelv. Bp., 2000.

Ajánlott irodalom:

Bernáth László (szerk.), Műfajismeret. Bp., Bálint György Újságíró Iskola, 1997.

Domokos Lajos, A nyomtatott és az elektronikus újságírás elmélete. Bp., 1994.

Fercsik Erzsébet–Raátz Judit, Kommunikáció szóban és írásban. Bp., 2001.

Kontra Miklós (szerk.), Társadalmi és területi változatok a magyar nyelvben. Bp., 1992.

Médiakritika, Bp., 1997.

Szlengkutatás (gyak.)

A tantárgy célja egy nyelvtudományi eszközökkel csak a legutóbbi időben vizsgált, bár a nyelvhasználatban fontos szerepet játszó és nyelvileg is rendkívül tanulságos nyelvváltozat bemutatása és kutatási lehetőségeinek áttekintése. A félév során szó esik a szlengkutatás és a nyelvtudomány viszonyáról, a szleng meghatározására tett kísérletekről, a szlengről mint kulturális jelenségről, a szleng típusairól, a magyar szleng és szlengkutatás történetéről, a szleng használatának okairól, a szleng használóirol és további kapcsolódó témákról. A tárgyhoz a tanár által meghatározott témakörből önálló gyűjtőmunka és feldolgozás is kapcsolódik.

Kötelező irodalom:

Kis Tamás, Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. In: A szlengkutatás útjai és lehetőségei. (Szlengkutatás 1. sz.) Szerk. Kis Tamás. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997. 237–296.

Ajánlott irodalom:

- Kis Tamás, A magyar katonai szleng szótára (1980–1990). [A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 60. sz.] Debrecen, 1991.
- A szlengkutatás útjai és lehetőségei. Szerk. Kis Tamás. (Szlengkutatás 1. sz.) Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997.
- Vlagyimir Jelisztratov, Szleng és kultúra. (Szlengkutatás 2. sz.) Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1998.
- Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról). Szerk. Fenyvesi Anna, Kis Tamás, Várnai Judit Szilvia. (Szlengkutatás 3. sz.) Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.
- A szlengkutatás 111 éve. Szerk. Várnai Judit Szilvia és Kis Tamás. (Szlengkutatás 4. sz.) Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2002.

Retorikai gyakorlat (gyak.)

A tantárgy célja: a szónoki képességek fejlesztése különböző műfajú beszédek tartatásával és a retorikai elemzés gyakoroltatásával.

A tantárgy tárgya: Az előkészíthető és nem előkészíthető szónoki beszédműfajok jellemzőinek felfedezése, ilyen típusú szövegek alkotása, előadása. Kiemelkedően szép szónoklatok elemzése és diákok által tartott beszédek bírálata szóban és írásban.

Kötelező irodalom:

Adamik Tamás–A. Jászó Anna–Aczél Petra: Retorika. Bp., 2004. 253–325., 374–394.

Ajánlott irodalom:

- A. Jászó Anna–Aczél Petra: A régi új retorika. sorozat 4 kötete. Bp. 2000-2003.
- Balázs János, Az érvelés és a szónoki beszéd szerkezete mint szuperstruktúra. In: A szöveg. Bp., 1985. 245–273.
- Szálkáné Gyapai Márta, Gyakorlati retorika. Bp., 1999.
- Szikszainé Nagy Irma: Retorikai szöveggyűjtemény. Db. 1993.

Stílusművelés (gyak.)

A tantárgy célja: a stílusérzék fejlesztése, a stílárís adekvátság követelményének megfelelő szövegek alkotásához szükséges stilisztikai ismeretek tudatosíttatása és gyakorlati alkalmazása.

A tantárgy tárgya: A különböző stílusok felfedeztetése a legkülönbözőbb szövegtípusokban. Stílussteremtő és -meghatározó tényezők. Stílusrétegek. Az egyes stílusrétegek (a társalgási, a tudományos, a hivatalos-közéleti, a szónoki és a szépirodalmi stílus) stílárís jellemzői és hibái. Alapvető stílusesszközök. Stílárís szempontból hibás szövegek javítása. Az illő megszólítások. A téves idegenszó-használat.

Kötelező irodalom:

Domonkosi Ágnes: Megszólítási és kapcsolattartási formák a nyelvi szocializációban (MNYTK. 216, 318–28)

Hernádi Sándor: Elmondani nem is nehéz. Bp. 1984.

Magassy László: Stilisztikai gyakorlatok. Bp. 1997. 7–92.

Ajánlott irodalom:

Nádasdy Ádám: Rovarirtóval a szavak erdejében. Népszabadság 1997. június 21.

G. Varga Györgyi: Presztízsváltozat — stigmatizált változat. Nym. 250–254.

Magassy László: Stilisztikai gyakorlatok. Bp. 1997. 94–198.

Szövegalkotás (gyak.)

A tantárgy célja: a szövegalkotás jellemzőinek megfigyeltetése, különféle írásbeli szövegtípusok alkotásában való jártasság kialakítása

A tantárgy tárgya: Az információszerzés és -feldolgozás főbb típusai, lehetőségei. Az önálló jegyzetelés és a lényegkiemelés. Élőszó és írásbeliség, hatásuk a szövegformálásra. A magán- és nyilvános kommunikáció szövegtípusai (pl. dialogikus, monologikus, elbeszélő, leíró, érvelő, tervezett, spontán szövegek stb.). Hírek szerkesztése.

Kötelező irodalom:

Adamik Tamás–A. Jászó Anna–Aczél Petra: Retorika. Bp., 2004. 509–539.

Aczél Petra–Bencze Lóránt: Mikor miért kinek hogyan. II/I–II. hatékonyság a nyelvi kommunikációban. Corvinus K. 2001. 9–193.

Szikszainé Nagy Irma: Leíró magyar szövegtan. 2004: 367–388.

Ajánlott irodalom:

Borosné Jakab Edit–Schlettné Sebő Ildikó: A fogalmazás technikája. Bp. 2002.

Somi Éva: Az esszé és tanítása. Magyartanítás. 2003: 2. sz. 3–7.

Aczel, Richard: Hogyan írjunk esszét? Bp. 2000.